Odpor, statečnost a lidskost: konference připomněla osudy českých vězňů koncentračního tábora Buchenwald

Historická paměť není pouze připomínkou minulosti. Je také důležitým poselstvím pro současnost a budoucí generace. Právě tuto myšlenku připomněla mezinárodní odborná konference, která se uskutečnila 3. listopadu 2026 v pražské Betlémské kapli.

Konference věnovaná českému odboji a osudům vězňů

V úterý 3. listopadu 2026 hostila Betlémská kaple v Praze třetí mezinárodní odbornou konferenci nazvanou „Odpor českého národa proti německé okupaci po událostech 1. září 1939 a osudy českých vězňů v KT Buchenwald“.

Konferenci uspořádalo Oblastní muzeum Praha-východ a Památník národního útlaku a odboje ve spolupráci s Historickou skupinou Mauthausen, Občanským spolkem Lidice a Společností pro uchování odbojových tradic Valašské Meziříčí.

Odborná vystoupení přiblížila postavení koncentračního tábora Buchenwald v nacistickém represivním systému, preventivní zatýkací akce gestapa, osudy českých politických vězňů i možnosti současného historického výzkumu založeného na archivních dokumentech, databázích a osobních svědectvích.

Mezi přednášejícími byli historici, badatelé a odborní pracovníci paměťových institucí, kteří představili nejen historické souvislosti, ale především konkrétní lidské příběhy.

Antonín Kalina – muž, který zachránil stovky dětských životů

Jednou z pozoruhodných osobností, jejíž jméno zaznělo v souvislosti s několika příspěvky, byl Antonín Kalina (1902–1990), rodák z Třebíče, původním povoláním obuvník a politický vězeň nacistických koncentračních táborů Dachau a Buchenwald.

Právě v Buchenwaldu dokázal spolu s dalšími vězni zachránit více než 900 židovských chlapců a mladíků. S využitím svého postavení mezi vězni se podílel na jejich soustřeďování do bloku č. 66 a snažil se je chránit před deportacemi a smrtí.

Jeho jednání bylo mimořádným projevem osobní odvahy. Sám byl vězněm a každým pokusem o záchranu dalších životů riskoval život vlastní.

Pozoruhodné je také to, že po válce své zásluhy nijak nezdůrazňoval. Až v roce 2012 mu byl posmrtně udělen izraelským památníkem Jad Vašem titul Spravedlivý mezi národy.

Kalina tak představuje jednu z nejvýraznějších osobností české pomoci židovským dětem během holocaustu. Jeho příběh dokládá, že i v prostředí systematického násilí a nelidskosti bylo možné projevit solidaritu a postavit ochranu druhého člověka nad vlastní bezpečí.

Bohuslav Luža – starosta, který neztratil lidskost

Silným příběhem byl rovněž osud Bohuslava Luži (1892–1945), předválečného starosty Uherského Brodu, který byl bratrem významného představitele domácího protinacistického odboje, generála Vojtěcha Borise Luži.

Bohuslav Luža stál v čele Uherského Brodu v letech 1932–1939. Jeho působení bylo spojeno s rozvojem města, ale také s výrazným sociálním cítěním a vlasteneckými postoji.

Dne 1. září 1939 byl zatčen gestapem a následně prošel věznením v Dachau a Buchenwaldu, kde strávil válečná léta.

Ani v podmínkách nedostatku, nemocí a každodenního ohrožení však neztratil smysl pro pomoc druhým. Se spoluvězni se dělil o vlastní příděly jídla, přestože hlad patřil k nejhorším stránkám táborového života.

Jeden z jeho spoluvězňů o něm napsal výstižná slova:

„Krajíc chleba měl u něho cenu lidského života."

Právě tato věta snad nejlépe vystihuje charakter člověka, pro něhož solidarita nebyla pouhým slovem.

Bohuslav Luža se dožil osvobození Buchenwaldu, ale následkům věznění a onemocnění skvrnitým tyfem podlehl 7. května 1945. V Buchenwaldu byl také pochován.

Jeho bratr, generál Vojtěch Boris Luža (1891–1944), patřil k významným vojenským představitelům domácího odboje. Aktivně se podílel na jeho organizování a v roce 1944 padl při střetu s protektorátním četnictvem v Hřišti u Přibyslavi.

Osudy obou bratrů připomínají rozdílné, ale stejně významné podoby odporu proti nacistické okupaci – od organizovaného ozbrojeného odboje až po každodenní statečnost a pomoc spoluvězňům.

Josef Čapek – umělec, který se návratu nedočkal

Významná pozornost byla věnována také Josefu Čapkovi (1887–1945), malíři, spisovateli, ilustrátorovi a jedné z výrazných osobností české meziválečné kultury.

Josef Čapek byl zatčen již 1. září 1939 (uvádí se rovněž, že se tak stalo o den později). Prošel koncentračními tábory Dachau, Buchenwald a Sachsenhausen. I v podmínkách věznění se snažil

zachovat svou uměleckou a tvůrčí činnost. V Buchenwaldu pracoval mimo jiné v malířské dílně, kde musel vykonávat práci pro příslušníky SS.

V únoru 1945 byl transportován do koncentračního tábora Bergen-Belsen, v němž panovaly katastrofální hygienické podmínky a šířila se epidemie skvrnitého tyfu.

Podle dochovaných svědectví byl Josef Čapek ještě počátkem dubna 1945 naživu. Tábor byl britskou armádou osvobozen 15. dubna, Čapek se však návratu domů nedočkal. Pravděpodobně zemřel během tyfové epidemie krátce před osvobozením.

Přesné datum ani okolnosti jeho smrti se nikdy nepodařilo jednoznačně doložit a jeho ostatky nebyly nalezeny.

Osud Josefa Čapka připomíná také ztráty české kultury a vzdělanosti, které nacistická okupace způsobila. Nešlo pouze o pronásledování politických odpůrců. Represe zasahovaly spisovatele, vědce, umělce, pedagogy a další osobnosti veřejného života.

Historická paměť jako součást činnosti hasičů

Účast na konferenci měla význam také v souvislosti s činností Okresního sdružení hasičů Praha-západ, které se vedle svých běžných úkolů dlouhodobě věnuje uchovávání hasičských tradic a poznávání historie dobrovolného hasičstva.

Také mezi dobrovolnými hasiči našeho okresu nalezneme osobnosti, které se v době nacistické okupace zapojily do protinacistického odboje, pomáhaly pronásledovaným nebo za své vlastenecké postoje zaplatily životem.

Připomeňme například tragický osud čisovické hasičské rodiny Brabencových, spojené s pomocí domácímu odboji, či Jaroslava Kubelku, jednatele SDH Bojov, který se v květnu 1945 zúčastnil bojů o Československý rozhlas a následně podlehl svým zraněním.

Právě tyto příběhy jsou důvodem, proč se OSH Praha-západ prostřednictvím historického bádání, odborných publikací, pietních setkání a vzpomínkových akcí snaží uchovávat památku hasičů, kteří v nelehkých dobách prokázali odvahu, obětavost a hluboké vlastenectví.

Nejde přitom pouze o připomínání významných výročí. Důležitá je rovněž práce s archivními dokumenty, kronikami a osobními svědectvími, která umožňují obnovovat paměť konkrétních lidí, jejichž příběhy by jinak mohly upadnout v zapomnění.

Aby lidské příběhy nezůstaly zapomenuty

Konference věnovaná Buchenwaldu připomněla, že za historickými daty a statistikami stojí jednotlivé lidské osudy. Osudy lidí, kteří navzdory nebezpečí dokázali pomáhat druhým, zachovat si důstojnost nebo se aktivně postavit zlu.

Antonín Kalina, Bohuslav Luža či Josef Čapek představují rozdílné životní příběhy, které spojuje mimořádná osobní statečnost a věrnost lidským hodnotám.

Také pro dobrovolné hasičstvo zůstávají solidarita, vzájemná pomoc a služba druhým základními hodnotami. Proto považujeme poznávání historie a předávání odkazu statečných lidí dalším generacím za přirozenou součást našeho poslání.

Uchovávat historickou paměť znamená nejen vzdát úctu těm, kteří již nejsou mezi námi, ale také připomínat, že odvaha, lidskost a ochota pomoci druhému mají trvalou hodnotu.

Petra Myslínová Cejpková

Okresní sdružení hasičů Praha-západ

3. listopadu 2026